

Academia Română
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București

Teză de doctorat
Serviciul de Informații al Militarilor Români din Exil
1947 – 1957

Coordonator științific:
Cercetător științific II dr. habil. Mioara Anton

Doctorand:
Lucian Florin Vasile

București

2021

Cuvinte cheie: spionaj, Războiul Rece, exilul românesc, SIMRE

Atunci când se discută despre formele de opoziție față de regimul comunist din România, accentul cade aproape întotdeauna pe rezistența din interiorul țării: de la cea armată, din munți, la grupurile clandestine din orașe sau, chiar inițiative personale. Aproape întotdeauna sunt omise acțiunile directe duse din afara granițelor împotriva puterii instalate la București cu sprijinul Armatei Roșii. Iar atunci când nu se petrece acest lucru, perspectiva este limitată strict la grupurile de parașutiști trimise în țară între 1950/1951 și 1953. În paralel, exilul românesc postbelic este văzut de către specialiști drept un loc de refugiu, un spațiu defensiv, din care opoziția față de regimul comunist din România era una publicistică, declarativă și a cărei putere efectivă nu era capabilă să ajungă în interiorul țării. Această teză de doctorat vine să combată aceste stereotipuri și să exploateze zona foarte puțin cunoscută aflată la întretăierea acestor teme majore ale istoriei recente românești.

Prin urmare, subiectul tezei de doctorat este unul inedit, deoarece în istoriografia română a fost tratat rareori și, cu precădere, numai tangențial. Unul dintre motive este dat de faptul că istoria serviciilor secrete românești este dominată de două teme majore: perioada „romantică” a spionajului românesc (cuprinsă de cele două Războaie Mondiale) și febrilitatea captivantă a epocii Ceaușescu, marcată de reușitele spectaculoase ale Mihai Caraman și de seismul instituțional generat de defectiunea generalului Mihai Pacepa. Primul interval este marcat de figurile lui Mihail Moruzov, considerat întemeietorul Serviciului Special de Informații (SSI), prima structură de *intelligence* românească, și Eugen Cristescu, cel care a condus instituția în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, ambele personalități fiind subiectul unor cercetări întreprinse de Cristian Troncotă. Tot în acest capitol pot fi incluse și memorialistica (precum volumele de amintiri ale lui Ivor Porter și Augustin Vișa) și studiile (remarcabile fiind lucrările lui Alin Spânu și Horia Brestoiu) despre acțiunile de spionaj întreprinse pe teritoriul României în timpul sau în preajma celor două conflagrații mondiale. Chiar dacă a doua temă tinde să acapareze, în linii mari, întreaga perioadă comunistă, în realitate vizează mai degrabă anii în care Nicolae Ceaușescu a condus România. Intervalul 1965-1989 a fost marcat de deoalarea rețelei Caraman (lucrarea de referință fiind volumul „Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece”, semnată de Florian Banu), care a dat o gravă lovitură Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) prin sustragerea de documente, timp de aproape un deceniu, din sediul francez al alianței, de acțiunile violente duse (așa cum a fost atacul asupra Monicăi Lovinescu) sau proiectate (misiunea eșuată a lui Matei Pavel Haiducu) împotriva unor membri

marcanți ai exilului românesc, precum și de defectarea generalului Ion Mihai Pacepa, care a produs grave prejudicii structurilor informative din occident ale Securității și a forțat regimul comunist la amplă o reconfigurare a rețelelor de agenți. După 1990, au fost publicate, de asemenea, și lucrări care studiază structurile informative românești în ansamblul lor, analiza unora dintre ele acoperind nu numai perioada Nicolae Ceaușescu, ci și (măcar o parte din) cele două decenii în care Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a aflat la conducerea țării. Cu toate acestea, aproape fiecare a acordat o atenție redusă primilor ani postbelici, iar războiul dus – pe plan informativ – între exilul românesc și structurile de la București este aproape în totalitate absent (cu excepția notabilă a volumul „Agentul nostru Victor” de Stejărel Olaru). Primele informații publice despre activitatea informativă a unor organisme instituționale create de exilul românesc, cu sprijinul aliaților occidentali, au fost incluse în lucrările de memorialistică publicate de cei implicați direct în lupta secretă dintre structurile de informații ale regimului de la București („Cupola. Securitatea văzută din interior” de Neagu Cosma) sau ale exilului (un capitol din volumul „Amintiri din pribegie” al lui Neagu Djuvara). În ultimii ani, au început să fie publicate studii sau volume dedicate activității unor membri ai serviciului de informații din exil, însă tema este departe de a fi epuizată, personaje-cheie din angrenajul structurii, precum generalul Dumitru Petrescu, Constanța Magoș, comandorii Mihail Opran și Mircea Pătru ori agentul Ilie Rada fiind și astăzi într-un con de umbră, la fel ca și acțiunile în care au fost implicați. Nu în ultimul rând, chiar dacă despre anumite operațiuni secrete duse de exilul românesc în primii ani Războiului Rece au beneficiat de oarecare atenție din partea cercetătorilor, studiile fie nu respectă întru totul adevărul istoric, fie nu oferă o viziune completă a temei (așa cum, spre exemplu, este cazul parașutărilor de la începutul anilor 50, despre care nu există o cercetare în detaliu).

Totodată, trebuie punctat că există în literatură de specialitate occidentală un număr semnificativ de lucrări care abordează palierul spionajului în cadrul Războiului Rece. Cu excepția unei scurte mențiuni a grupului Săplăcan într-o lucrare a istoricului britanic Dennis Deletant, tema acțiunilor informative și contrainformative duse de exilul românesc în primii ani postbelici nu există. De altfel, aceeași lipsă documentară se resimte și în subiectul celorlalte emigrații est-europene, nefiind găsite documente sau studii care să ateste un corespondent al SIMRE în cadrul exilului polonez, maghiar, bulgar, ceh, slovac, sârb sau ucrainean. În cadrul cercetării, am contactat diferite instituții și ONG-uri central și est-europene, din domeniul cercetării istorice, precum Institutul Național al Memoriei (Instytut Pamięci Narodowej) din Varșovia, Casa Terorii (Terror Haza) din Budapesta, Institutul de Studii Istorice din cadrul

Academiei Bulgare de la Sofia, Institutul de Istorie Recentă al Serbiei de la Belgrad și Institutul de Istorie al Academiei Cehe de Științe, însă fie nu am primit niciun răspuns, fie mi s-a comunicat că nu există informații sau studii despre aceste subiecte de nișă.

Un alt motiv care poate că a descurajat cercetarea activității SIMRE și a celorlalte proiecte informative ale exilului românesc l-a constituit presupusa dificultate a identificării și consultării surselor istorice. În fața dificultăților de studiere a arhivelor occidentale și a dispariției proprii arhive a structurii informative a exilului românesc, singura opțiune este dată de documentele păstrate în arhiva Securității. La o primă vedere, există riscul analizării dintr-o singură perspectivă. Însă în urma cercetării, am ajuns la concluzia că resursele documentare din fondurile Penal, Informativ și SIE ale CNSAS sunt mai mult decât suficiente pentru o imagine foarte detaliată, atât din exterior, cât și din interior a activităților informative duse de exilul românesc. Securitatea (și predecesorul său, SSI-ul) au reușit să fie, de cele mai multe ori, cu cel puțin un pas înaintea serviciilor secrete ale emigrației românești. Mai mult de atât, au reușit să infiltreze în 1949-1951 cel puțin doi agenți și o călăuză, să răpească pe unul dintre oamenii de încredere ai conducătorului de facto al SIMRE (Mihail Țanțu), să captureze mai mulți agenți parașutați sau trimiși în țară și să îl convingă pe unul dintre șefii de departament să se repatrieze (comandorul de marină Alexandru Vasilescu). De la fiecare dintre aceștia, ofițerii de la București au obținut ample rapoarte și declarații care oferă detaliate priviri din interior. În plus, fiecare cădere a antrenat numeroase alte arestări, astfel că în arhiva fostei Securități există zeci de dosare cu informații despre organizarea și activitatea SIMRE, majoritatea nefiind valorificate istoriografic. Mai mult de atât, pe lângă informațiile obținute „la cald” în anii de activitate informativă a structurii de la Paris și a rezidențelor sale din alte orașe, Securitatea și-a întregit bagajul documentar prin notele informative și rapoartele pe care le-a obținut de la începutul anilor 60, atunci când a fost demarată o campanie de contactare a foștilor oponenți (precum Gelu Belu și Mihai Opran), acțiune care a avut rezultate destul de diferite. Astfel, arhiva CNSAS a reprezentat principala sursă de documentare pentru subiectul tezei. Trebuie menționat că peste trei sferturi dintre dosarele pe care le-am parcurs erau consultate pentru prima dată, astfel că cercetarea mea este, și un argument pentru istorie factuală: nu putem analiza procesele istorice și mecanismele în ansamblul lor dacă nu cunoaștem faptele și oamenii care stau, de fapt, la bază. În plus, aceeași deficiență documentară am întâmpinat-o atunci când am încercat să studiez servicii similare ale celorlalte emigrații est-europene: cu toate că am întâlnit indicii rezonabile că și exilul bulgar sau maghiar au avut structuri secrete, în istoriografia țărilor respective nu am identificat nicio resursă bibliografică.

Pe lângă sursele documentare, am utilizat și cele câteva lucrări de memorialistică și de specialitate existente la acest moment. De asemenea, informațiile au fost completate prin apelul la presa de epocă, în special pentru procesul grupului Săplăcan, din 1951, și pentru lotul parașutiștilor din 1953 (denumire ușor improprie, de vreme ce unii dintre membrii săi erau fie agenți veniți terestru, fie sprijinitori locali). Nu în ultimul rând, am realizat și o serie de interviuri cu persoane implicate direct în activitatea SIMRE (așa cum a fost cazul lui Neagu Djuvara) sau cu urmași ai agenților externi (familia lui Gelu Belu) sau ai celor interni (Anton Ventzel, fiul Paulei Ventzel), aceștia din urmă aflând pentru prima dată ce s-a întâmplat cu părinții sau bunicii lor.

Cu toate că cercetarea este un apel pentru istorie factuală, de-a lungul tezei am căutat să pun în context evenimentele, să reconstitui legăturile care au existat și care au determinat anumite decizii și să încerc să înțeleg motivele care au stat la baza implicării unor oameni în asemenea acțiuni de film. Chiar dacă nucleul operativ din Paris era format din foști militari, o bună parte a informatorilor, a sprijinitorilor sau a colaboratorilor erau de fapt oameni obișnuiți: marinari, funcționari, profesori, femei casnice, țărani etc. Din întâmplare sau din proprie voință, asumat sau inconștient, aceștia s-au găsit în mijlocul unui război între serviciile secrete aflat de o parte și de alta a Cortinei de Fier. În plus, de multe ori, fapte cotidiene aparent minore (o gelozie de moment, o beție într-o seară sau o vorbă aruncată într-o conversație amicală) aveau să aibă ecouri nebănuite și, nu de puține ori, tragice, ajungând să inițieze sau să schimbe o direcție de acțiune sau să ducă la deconspirare.

Tot din punct de vedere metodologic, trebuie să precizez că, la fel ca în orice subiect legat de spionaj, există și un gram (sau mai multe) de incertitudine: este greu de spus uneori dacă informațiile sunt reale sau, de fapt, constituie o legendă menită să ascundă adevărata desfășurare a evenimentelor. Nu există o soluție general valabilă pentru această problemă, așa că singura soluție a fost să tratez datele cu reticență, să le pun constant sub semnul întrebării, să confrunt permanent declarațiile între ele și să țin cont de contextul în care au fost acordate sau redactate. Ceea ce urmează este rezultatul unei îndelungate analize, iar atunci când am ales o variantă în detrimentul alteia am avut argumente să o fac, însă nu întotdeauna și certitudinea că așa s-a întâmplat. În fond, un spion bun poate spune minciuni într-un mod foarte convingător, iar în cadrul SIMRE și al celorlalte structuri adiacente au activat unele persoane cu adevărat remarcabile.

Un alt obstacol în redactarea temei l-au reprezentat intervalele temporale pe care le-am analizat. Ca puncte de referință, am ales 1947 ca moment de început al încheșării unor nuclee

operaționale la Paris și Viena, din care, mai apoi, se va edifica SIMRE, deoarece atunci Bazil Rațiu își începe cu certitudine activitatea secretă în capitala Franței, iar Gelu Belu ajunge în Austria. Cealaltă bornă a fost mult mai simplu de identificat: în 1957 moare subit, într-un accident de mașină, colonelul Dumitru Neferu, iar odată cu dispariția sa se stinge și orice tentativă de continuare a existenței oficiale a SIMRE. Cu toate acestea, pe măsură ce studiam dosarele foștilor lideri ai structurii românești din exil, am considerat că și ceea ce se întâmplă ulterior momentului 1957 este relevant pentru întreaga poveste. Pentru unii dintre ei, spionajul nu a murit niciodată, fiind legați prin fire nevăzută de această lume obscură, așa cum a fost cazul lui Mihai Opran. Totodată, pentru majoritatea celor din emigrație, umbra activității secrete i-a urmărit mereu, fie printr-o traumă personală, fie printr-o reputație în rândul celorlalți români, fie printr-o supraveghere din partea Securității. Iar pentru toți cei rămași în țară, efectele au fost tragice și fără sfârșit, implicarea sau simpla sprijinire a acțiunilor secrete bulversându-le radical viața.

Teza este formată din cinci capitole, la care se adaugă cel introductiv și cel de concluzii. În primul capitol urmăresc modul de coagulare a unor inițiative informative în exil care își propuneau să aibă o activitate împotriva regimului (pro)comunist din țară, de la constituirea unor filiere transfrontaliere prin care să fie scoase din țară persoanele aflate într-o situație delicată ori care își plăteau drumul către lumea liberă la celei dintâi operațiuni secrete propriu-zise. În această din ultimă categorie se evidențiază misiunile lui Iuliu Simandan și Coriolan Gherman, ambele încheiate fără rezultate propriu-zise pentru structurile informative occident, dar care au evidențiat nevoia creării unei structuri dedicate emigrației românești. Totodată, urmăresc și modul de edificare a SIMRE-ului, de la primele discuții în acest sens până la cristalizarea sa ca structură funcțională și independentă.

Al doilea capitol este dedicat primilor doi ani și jumătate de activitate a SIMRE, interval în care conducerea a fost asigurată de generalul Dumitru Petrescu, secondat (în mod oficial) de comandorul Mihail Opran. Este perioada în care structura se profesionalizează și beneficiază de o organigramă clară, prin definirea birourilor ofensiv și contrainformativ, precum și prin punerea în funcțiune a unor rezidențe (ori chiar includerea unor celule deja funcționale, precum cea de la Viena). Totodată, mi-am propus să urmăresc și principalele două acțiuni informative: rețelele Lya Popescu – Paula Ventzel (a cărei activitate se împletește cu misiunea în țară a lui Mihail Țanțu) și Secară – Suțer. De asemenea, am analizat legăturile dintre SIMRE și celelalte structuri informative care vizau emigrația românească sau care aveau ca obiectiv informativ teritoriul românesc, precum CIC-ul american, celula din Turcia ori Mișcarea Legionară. Am

acordat o atenție evenimentelor care au dus la seismul instituțional din 1952, de la răpirea Constanței Magoș la rivalitățile interne. Nu în ultimul rând, am inclus în acest capitol și o reconstituire a activității grupului Săplăcan, prima echipă de agenți secreți parașutați în țară și capturată de Securitate, eveniment care avea să prefigureze amplele căderi din 1953.

Al treilea capitol urmărește perioada 1952 – 1957, când la conducerea SIMRE a fost numit Neagu Djuvara, iar profilul activităților s-a modificat radical, prin diminuarea operațiunilor contrainformative în favoarea unor acțiuni directe, acest ultim aspect fiind marcat de misiunea grupului „Fiii Patriei”. În paralel, rezidența de la Viena a structurii secrete a cunoscut o efervescență notabilă, ceea ce a dus atât la unele reușite informative, precum și la unele înfrângeri catastrofale în confruntarea cu Securitatea. Am căutat, de asemenea, să urmăresc și activitatea foștilor membri ai SIMRE, care, cu toate că nu mai făceau parte din organigrama structurii, au rămas în sfera activităților de spionaj. Ar fi fost imposibil de analizat modificările survenite după 1953 în dinamica SIMRE dacă nu ar exista o aplecare și asupra grupurilor de parașutiști pregătiți pe filieră legionară și capturați în 1953. Procesul acestora a reunit atât persoane implicate în aceste echipe, cât și unele care avuseseră legătură cu grupul pregătit de SIMRE, iar efectele evenimentelor din acel an s-au răsfrâns asupra întregului peisaj al structurilor secrete ale emigrației românești.

Cu toate că ar putea părea eterogen, capitolul IV pleacă de la scurta conducere a SIMRE de către colonelul Dumitru Neferu și explorează ecourile informative ale dispariției principalului serviciu secret al exilului românesc. Nici operațiunile foștilor agenți de la Viena și Paris nu au încetat și nici munca contrainformativă și de dezinformare a Securității nu s-au oprit după moartea lui Neferu. Mihail Opran, Gelu Belu și Gigi Saramet au încercat să refacă un SIMRE privat și au avut o serie de acțiuni, dintre care se distinge plănuita rețea informativă Georgean Dumitra, acțiune anihilată imediat de Securitate.

Ultimul capitol este dedicat destinelor tuturor celor implicați în acțiune SIMRE sau în alte operațiuni de spionaj conexe. Efectele dramatice nu au încetat niciodată și au putut identificate diferite tipologii, în funcție de locul în care se afla persoana respectivă, de presiunile la care a fost supus(ă) ori de traumele suferite. De aceea, am urmărit parcursurile biografice ale foștilor agenți din exil, care au variat de la simpla urmărire la contactarea directă de Securitate, precum și a celor din țară: unii au reușit să părăsească România după eliberare, alții au fost nevoiți să-și continue viața sub lupa Securității.

Departele de a-și fi devoalat toate poveștile, Serviciul de Informații al Militarilor Români din Exil constituie astfel nu doar una dintre cele mai intrigante aspecte ale emigrației românești, ci ale opoziției față de regimul instalat la București după 1945. Acțiunile sale din emigrației și operațiunile sale din țară sunt reconstituite și analizate în această teză, oferind o latură mai puțin cunoscută a istoriei recente.

Cuprins

Introducere.....	Error! Bookmark not defined.
1. Constituirea și organizarea Serviciului de Informații al Militarilor Români din Exil. 1946-1950.....	Error! Bookmark not defined.
1.1 Preambul unui proiect îndrăzneț. 1946-1948.....	Error! Bookmark not defined.
1.2 Primele „bătălii” ale „războiului secret”.....	Error! Bookmark not defined.
1.3 Contraatacul Bucureștiului	Error! Bookmark not defined.
1.4 Spionaj la umbra hainei militare	Error! Bookmark not defined.
1.5 Definitivarea edificării SIMRE.....	Error! Bookmark not defined.
2. Vremea speranțelor. Conducerea D. Petrescu-M. Opran (1950-1952)	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
2.1 Rezidențele SIMRE	Error! Bookmark not defined.
2.1.1. Viena: prima linie de apărare, întâiul front de atac.....	Error! Bookmark not defined.
defined.	
2.2 Biroul contrainformativ	Error! Bookmark not defined.
2.3 Biroul ofensiv	Error! Bookmark not defined.
2.3.1. Acțiunea Lya Popescu – Paula Ventzel – Mihail Țanțu.....	Error! Bookmark not defined.
not defined.	
2.3.2. Acțiunea Secară – Suțer	Error! Bookmark not defined.
2.4 Colaborarea cu alte structuri de informații	Error! Bookmark not defined.
2.4.1. Principalul vector informativ: CIC-ul american.....	Error! Bookmark not defined.
defined.	
2.4.2. Enigmatica Tanda Caragea	Error! Bookmark not defined.
2.4.3. Celula informativă din Turcia.....	Error! Bookmark not defined.
2.5. Aliatul incomod. Mișcarea Legionară	Error! Bookmark not defined.
2.5.1. Spionaj și contraspionaj la mica înțelegere..	Error! Bookmark not defined.
2.5.2. Premisele unor acțiuni îndrăznețe.....	Error! Bookmark not defined.

2.5.3. Colaborarea dintre Mișcarea Legionară și SIMRE	Error! Bookmark not defined.
2.6. Declinul unui proiect. 1951-1952	Error! Bookmark not defined.
2.6.1. Lovitura sub centură: răpirea Constanței Magoș	Error! Bookmark not defined.
2.6.2. Răzvrătitul. Căderea lui Gigi Saramet	Error! Bookmark not defined.
2.6.3. Tensiunile din 1951-1952	Error! Bookmark not defined.
2.7. Preludiul tragediei. Grupul Săplăcan (1951)	Error! Bookmark not defined.
2.7.1. Cei cinci aventurieri	Error! Bookmark not defined.
2.7.2. „Ai curaj să sari din avion?”	Error! Bookmark not defined.
2.7.3. (Pseudo)Acțiunea grupului Săplăcan	Error! Bookmark not defined.
2.7.4. Judecată spionilor	Error! Bookmark not defined.
2.7.5. Execuția și valurile represive ulterioare	Error! Bookmark not defined.
2.7.6. Ecourile căderii grupului Săplăcan	Error! Bookmark not defined.
3. SIMRE sub conducerea lui Neagu Djuvara. 1952 – 1956	Error! Bookmark not defined.
3.1. Un diplomat la conducerea ofițerilor	Error! Bookmark not defined.
3.2. Ecourile interne ale schimbării de conducere	Error! Bookmark not defined.
3.3. Grupul Fiii Patriei	Error! Bookmark not defined.
3.3.1. Sabin Mare. Portretul luptătorului	Error! Bookmark not defined.
3.3.2. Ilie Rada. Cadru de nădejde, bandit de temut	Error! Bookmark not defined.
3.3.3. Gavrilă Pop. Tânărul parașutist	Error! Bookmark not defined.
3.3.4. Constituirea grupului	Error! Bookmark not defined.
3.3.5. Infiltrarea	Error! Bookmark not defined.
3.3.6. Descoperirea	Error! Bookmark not defined.
3.3.7. O moarte care nu rezolvă nimic	Error! Bookmark not defined.
3.3.8. Povara de a fi supraviețuit	Error! Bookmark not defined.
3.4. SIMRE-ul după 1953. Sistarea parașutărilor	Error! Bookmark not defined.

3.4.1. Înlocuirea lui Mircea Pătru cu Bazil Rațiu ..	Error! Bookmark not defined.
3.4.2. Rezidențele în perioada Djuvara	Error! Bookmark not defined.
3.4.3. Acțiunea informativă „Cosocarui”	Error! Bookmark not defined.
3.5. Viața de după SIMRE	Error! Bookmark not defined.
3.5.1. Incertitudine și constrângere. Cazul generalului Dumitru Petrescu.....	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
3.5.2. Spionaj alternativ. Mihail Opran după 1952	Error! Bookmark not defined.
3.6. Sfârșitul conducerii Djuvara	Error! Bookmark not defined.
3.7. Apogeul războiului secret: operațiunea „Parașutiștii” (1951-1953).....	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
3.7.1. Echipa Jaques: Ion Samoilă și Ion Golea.....	Error! Bookmark not defined.
3.7.2. Echipa Robert: Alexandru „Ică” Tănase și Mircea Popovici	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
3.7.3. Echipa Pascal: Gogu Gheorghiu, Gigi Constantin și Savu Fătu	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
3.7.4. Trădătorul fără arginți. Bebi Toma	Error! Bookmark not defined.
3.7.5. Operațiunile terestre.....	Error! Bookmark not defined.
3.7.6. Procesul parașutiștilor.....	Error! Bookmark not defined.
3.7.7. Procese secundare	Error! Bookmark not defined.
3.8. Urmările căderilor și procesului din 1953	Error! Bookmark not defined.
3.9. Colaborările cu alte structuri.....	Error! Bookmark not defined.
4. Perioada D. Neferu (1957) și acțiunile ulterioare	Error! Bookmark not defined.
4.1 Revenirea lui Opran în linia I	Error! Bookmark not defined.
4.2. Frământările de la Viena.....	Error! Bookmark not defined.
4.3. Ultima încercare. Acțiunea Dumitra Georgean	Error! Bookmark not defined.
5. Destine post-spionaj.....	Error! Bookmark not defined.
5.1. La masă cu dușmanul: contactările foștilor agenți din exil	Error! Bookmark not defined.
defined.	

5.1.1. Mihail Opran. Ultimul mohican.....	Error! Bookmark not defined.
5.1.2. Gelu Belu. Posibila iertare „de tot răul”	Error! Bookmark not defined.
5.2. Liniștea înșelătoare: urmărirea foștilor agenți	Error! Bookmark not defined.
5.3. Agenții dubli din exil	Error! Bookmark not defined.
5.4. Ieșirea din infern	Error! Bookmark not defined.
5.5. Revenirea în infern.....	Error! Bookmark not defined.
5.6. Viețile celor din interior.....	Error! Bookmark not defined.
Concluzii	Error! Bookmark not defined.
Bibliografie	14
Arhive: surse inedite	14
Surse edite.....	15
Surse de istorie orală.....	16
Memorialistică	16
Periodice	18
Dicționare.....	19
Lucrări generale	19
Articole și studii de specialitate	23
Resurse online.....	25
Anexe	Error! Bookmark not defined.

Bibliografie

Arhive: surse inedite

1. Arhiva Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității:

- **Fond Penal:** 1135 volumul 3, 6957 volumele 1-10, 7727 volumele 1-6, 78337 volumele 3-4, 10635 volumele 1-14, 67497 volumele 1-4, 1169 volumele 1-9, 10560 volumele 1-8, 058266, 8242 volumele 1-2, 001281, 126794 volumele 1-2, 075133 volumele 1-4, 10588, 121820 volumele 1-2, 102450, 58266, 1281, 50506;
- **Fond Informativ:** 597446 volumele 1-2, 329902 volumele 1-6, 0963522 volumele 1-3, 632268 volumele 1-6, 444701, 632248 volumele 1-2, 139313 volumele 1-3, 210811 volumele 1-9, 210814 volumele 1-2, 0818231 volumele 1-4, 550435 volumele 1-3, 551173 volumele 1-14, 0360801, 0548700, 1057701 volumele 1-2, 195692, 490500 volumele 1-4, 310459, 310560, 743736 volumele 1-2, 361225 volumele 1-4, 310489, 376086, 545617 volumele 1-2, 712871, 0501396, 938426, 212009, 258605, 712333, 471223, 536304, 552674, 233837, 502549, 555601, 680070, 256070 volumele 1-2, 640172, 546554, 490101 volumele 1-3, 1014, 1861, 310489, 937501, 258605, 743736, 862388 volumele 1-2;
- **Fond Rețea:** 194001, 303378;
- **Fond SIE:** 415, 6679 volumele 1-3, 21565, 21393, 182, 183, 303, 7132, 6824 volumele 1-3, 679 volumele 1-4, 813, 5757, 677, 7247, 1403, 5855, 2029 volumele 1-3, 214, 1407, 21939, 7173, 30998, 10537, 118, 660, 24880, 6784;
- **Fond MD:** 12810;
- **Fond MFI:** 11000/Ialomița Rola 222, 76471/Iași, M-FI Arad 23227, rola 469;
- **Fond Documentar:** 1565;
- **Fond Cadrele Securității** (fișe personale): Octavian Stoica, Vasile Stern, Ludovic Weisz (Weiss), Iosif Domokoș, Dumitru Preda, Tudor Marta, Victor Nistor, Gheorghe Cânda, Ion Ferfelea, Ion Hristenco;
- **Fond DMRU:** 7346 volumul 3.

2. Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (fișe matricole penale): Aurelia Cosma, Constantin Groza, Vasile Iuhasz, Floarea Huluban (Iuhasz), Ioan

Iuhasz, Maria Iuhasz, Grigore Cioloboc,-Cornelia Pop (Silimon), Vasile Silimon, George Fundukas, Herman Müller, Constantin Hagea, Gabriel Țepelea, Vasile Netea, Gheorghe Comănici, Iuliu Simandan, Coriolan Gherman, Dumitru Magoș, Fănel Ionescu, Gheorghe Bostangiu, Constantin Eftimie, Ecaterina Eftimie, Irina Iulia Șerbu, Mihai Sânzianu, Victor Lepadatu, Aurel Munteanu, Emil Negru, Vasile Trifu, Gheorghe Albu, Emil Calmanovici, Constantin Nicolau, Augustin Tamaș, Sava Dumitrescu, Nicolae Vâlsan, Vasile Ciobanu, Constantin Dobra, Alexandru Ciocâlțeu, Constantin Vasilache, Vasile Vasilache, Romeo Drăgușin, Mircea Moței, Nicolae Crăcea, Cornel Andrei Decebal, Constantin Dragomireanu, Constantin Ceașu, Virginia Rozorea, Marius Dumitrescu, Gheorghe Saramet, Serafim Ilisei, Mircea Coman, Octavian Pop, Iosif Bonta, Gheorghe Bonta, Ileana Bonta, Oliviu Beldeanu, Tudor Manofu, Maria Manofu, Nicolae Milivoi, Paul Nae Senchea, Marin Dobre, Ion Marușcă, Vasile Borcoman, Maria Ionașcu (Samoilă), Aurel Samoilă, Eugenia Samoilă, Alexe Samoilă, Maria Hila (Samoilă), Erich Tartler, Ana Tartler, Ilie Banciu, Nadejda Bucșan (Golea), Nicolae Modval, Ioan Bucșan, Ana Cândea, Ioan Stănică, Maria Muscalu, Dumitru Lungu, Ileana Samoilă (Opriș), Traian Opriș, Samuel Weber, Nicolae Galuț, Emil Galuț, Helmuth Tartler, Emil Tartler, Martha Misches (Tartler), Ioana Brudea, Gheorghe Brudea, Alexandru Popovici, Rafila Fleșeru (Popovici), Valeriu Negulescu, Nicolae Ularu, Ana Ularu, Sever Ularu, Elena Toroipan (Ularu), Elena Popovici (Stetin), Octavian Stetin, Elena Niculescu, Didina Popovici, Alexandru Niculescu, Gherghina Nicolescu, Maria Boban, Traian Popovici, Filimon Popovici, Paraschiva Stoica (Popovici), Constanța Corlan, Gheorghe Popovici, Ioana Dumitru (Popovici), Maria Fleșieru (Popovici), Ioan Tolan, Maria Domocoș (Tolan), Maria Ionescu, Florica Zahoi, Ecaterina Crișan, Anghel Meltiș, Maria Meltiș, Rozalia Domokoș, Elisabeta Bisac, Iosif Piclor, Ecaterina Domocoș (Piclor), Dumitra Georgean, Ana Samuelly, Dora Samuelly, Dumitru Niculescu

Surse edite

- *** „Bande, bandiți și eroi”. *Grupurile de rezistență și Securitatea (1948-1968)*, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Editura Enciclopedică, București, 2003
- *** *Comandanți fără armată. Exilul militar românesc (1939-1972)*, ediție de Dumitru Dobre, Veronica Nanu, Mihaela Toader, Pro Historia, București, 2015

- Berindei, Mihnea; Dobrinu, Dorin; Goșu, Armand (editori); Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Istoria comunismului din România: documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Humanitas, București, 2009
- Brișcă, Adrian *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu și rezistența armată din Bucovina (1944-1958)*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005
- Calafeteanu, Ion, *Exilul românesc. Erodarea speranței. Documente (1951-1975)*, Editura Enciclopedică, București, 2003
- Onișoru, Gheorghe (coordonator), *Mișcarea armată de rezistență anticomunistă din România*, Editura Kullusys, București, 2003

Surse de istorie orală

Arhiva autorului:

- Interviu cu Neagu Djuvara, realizat în 2016
- Interviu cu Anton Ventzel, fiul Paulei Ventzel, realizat în 2016
- Interviu cu Anton de Cos, nepotul pe linie indirectă al lui Gelu Belu, realizat în 2021

Arhiva Rador:

- Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984
- Interviu cu Ilie Rada, Cota R809
- Interviu cu Neagu Cosma, Cota C1492

Memorialistică

- ***, *Mărturii despre Legiune. Patruzeci de ani de la întemeierea Mișcării Legionare (1927-1967)*, Editura Dacia, Rio de Janeiro, 1967
- ***, *Hommage au Colonel Dumitru Neferu*, f.e., f.l., 1957
- Baci, Nicolae, *Din temnițele Anei Pauker în pușcăriile lui Tito*, Editura Foton, f.l., f.a.
- Beldeanu, Oliviu, *Memorial anticomunist din închisoare*, prefață de Titu Popescu, Editura Jurnalul Literar, f.l., 1999
- Belu, Zina-Maria, *Undeva la o margine de lume*, Editura Digital Data, Cluj-Napoca, 2001
- Boacă, Ioan, *Prahova și idealul legionar. Amintiri din prigoane și pribegii*, Colecția „Omul nou”, Munchen, 1981

- Brudariu, Dan, *Ce a fost nu mai este. Secretele istoriei noastre dezvăluite de un martor ocular*, Coresi Publishing House, f.l., 2018
- Budeancă, Cosmin (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, vol. I, Polirom, Iași, 2007
- Carp, Mircea, *Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!*, Polirom, Iași, 2013
- Cârja, Ioan, *Întoarcerea din infern. Crima împotriva demnității omului*, vol. 2, Editura „acțiunea românească”, New York, 1972
- Cosma, Neagu, *Cupola. Securitatea văzută din interior*, Editura Globus, București, 1994
- Cosma, Neagu; Stănescu, Ion, „Adevăruri” demontate, Editura Paco, București, 2004
- Deșliu, Boris, *Jurnal de avocat*, Editura Vremea, București, 2002
- Djuvara, Neagu, *Amintiri din pribegie (1948 – 1990)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Humanitas, București, 2006;
- Djuvara, Neagu, *Amintiri și povești mai deocheate*, Humanitas, București, 2009
- Filderman, Wilhelm, *Memorii și jurnale. 1940-1952*, Editura Hasefer, București, 2017
- Găină, Ovidiu (Stan M. Popescu), *Crâmpoie din sbuciumul exilului*, f. e., Buenos Aires, 2001
- Georgescu, Adriana, *La început a fost sfârșitul*, text îngrijit de Micaela Ghițescu, prefață de Monica Lovinescu, ediția a II-a revăzută, Fundația Culturală Memoria, f.l., 1999
- Georgescu Adriana, *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, Humanitas, București, 2019
- Golea, Traian, *Amintiri și acțiuni din exil*, Criterion Publishing, f.l., 2005
- Hossu Longin, Lucia, *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*, Humanitas, București, 2009
- Lovinescu, Monica, *Seismograme. Unde scurte*, volumul II, Humanitas, București, 1993
- Lungu, Dumitru, *Luptă și temnițe*, prefață de ing. Dumitru Tache Funda, Editura Ramida, București, 1998
- Ioanid, Ioan, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, volumul 2, Editura Humanitas, București, 1999
- Ionițoiu Cicerone, *Memorii. Drama României văzută din exil*, volumul 2, prefață de Marius Oprea, Polirom, Iași, 2009,

- Pacepa, Ion Mihai, *Orizonturi roșii*, traducere de Horia Gănescu și Aurel Ștefănescu, Humanitas, București, 2010
- Pele, Gheorghe, *Servicii și acțiuni secrete*, Editura Ministerului de interne, f. l., 1996
- Pop-Săileanu, Aristina, „Să trăiască partizanii până vin americanii”. *Povestiri din munți, din închisoare și din libertate*, Fundația Academia Civică, București, 2008
- Porter, Ivor, *Operațiunea Autonomus. În România în vreme de război*, Editura Humanitas, București, 2008
- Profir, Ion, *Singur pe cerul Stalingradului*, Modelism Internațional, f.l., 1996
- Rațiu, Ion, *Jurnal. Începuturile unui exil îndelungat (1940-1954)*, volumul 1, prefață de Nicolae C. Rațiu; studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Olaru, Corint Books, București, 2017
- Rațiu, Ion, *Jurnal. Printre spioni și trădători de țară (1955-1962)*, volumul 2, prefață de Nicolae C. Rațiu; studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Olaru, Corint Books, București, 2017
- Rațiu, Ion, *Jurnal. Reorganizarea exilului (1963-1968)*, volumul 3, Prefață de Nicolae C. Rațiu, Studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Olaru, Corint, București, 2019
- Sarry, George, *Viața mea – amintiri din închisoare și din libertate*, cu o prefață și note de Doina Jela, Dépôt légal - Bibliothèque et Archives Canada, Québec, 2010
- Silvestru, Octavian; Iliescu, Silvia; Conovici, Mariana, *Țara, Legiunea, Căpitanul. Mișcarea Legionară în documente de istorie orală*, Humanitas, București, 2008
- Vălenaș Liviu, *Mișcarea Legionară între adevăr și mistificare. Convorbiri cu Mircea Dimitriu*, Editura Majadahonda, București, 2000
- Vișa, Augustin, *Din închisorile fasciste în lagărele și închisorile comuniste*, Editura Karth, f.l., 2013

Periodice

- *** „Department of State Bulletin”, vol. XXV, no. 653, 31 decembrie 1951;
- „Buletinul informativ al Asociației Românilor Liberi din Germania”, Anul VIII, Nr. 2-3-4, decembrie 1963;
- „Buletinul militar al ofițerilor și subofițerilor activi și de rezervă din exilul românesc”, 1953 – 1956;
- „Glasul Patriei. Organ al Comitetului Român pentru Repatriere”, 1955 – 1958;
- „La Vérité”, no. 323, 23 octombrie – 5 noiembrie 1953;

- „Scânteia”, 1951 – 1955;
- „Securitatea”, nr. 3 (31)/1975.

Dicționare

- *** *Au ales libertatea*, ediție îngrijită de Dumitru Dobre și Veronica Nanu, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015
- *** *Lista abonaților telefonici. București. 1950*, Atelierele Grafice „Dobrogeanu Gherea”, București, f.a.,
- Dobre, Dumitru, *O istorie în date a exilului și emigrației românești*, Editura Militară, București, 2013
- Ministerul Comunicațiilor, Administrația Poștelor și Telecomunicaçõesilor, *Lista abonaților telefonici. București. 1950*, Atelierele Grafice „Dobrogeanu Gherea”, București, f.a.
- Pelin, Mihai, *Opisul emigrației politice. Destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhiva Securității*, Compania, București, 2002

Lucrări generale

- *** *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan; studiu introductiv: Iulia Moldovan și Dumitru Dobre, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, Editura Militară, București, 2008
- Aparaschivei, Sorin, *Spionajul american în România (1944-1948)*, Editura Militară, București, 2013
- Armă, Alexandru, *4 Aprilie 1944. Un interviu cu academicianul Dinu C. Giurescu despre cel mai tragic bombardament din istoria Bucureștiului*, Editura Miidecărți, Bragadiru, 2019,
- Armă, Alexandru, *Bucureștiul sub bombardamente. 1941-1944*, Editura Militară, București, 2015
- Banu, Florian, *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948-1989)*, prefață de Mihai Răzvan-Ungureanu, Corint Books, București, 2016

- Banu, Florian, *Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece*, Editura Corint, București, 2019
- Benson, Robert Louis, *Venona: Soviet Espionage and the American Response 1939–1957*, Aegean Park Press, California, 1996
- Bobango, Gerald J., *Episcopia Ortodoxă Română din America: prima jumătate de secol, 1929-1979*, traducere de pr. Ionuț Tudor Maerean, The Romanian Orthodox Episcopate of America, Grass Lake, Michigan, 2014
- Borbándy, Gyula, *A magyar emigráció életrajza. 1945 – 1989*, Mikes International, Olanda, 2006
- Brestoiu, Horia, *Acțiuni secrete în România*, Editura Științifică, București, 1970
- Calafeteanu, Ion, *Din istoria exilului românesc*, Editura Enciclopedică, București, 2000
- Calafeteanu, Ion, *Politică și exil. Din istoria exilului românesc, 1946-1950*, Editura Enciclopedică, București, 2000
- Ciarnău, Ioan, *Căpitanul Mare Sabin*, Editura Citadela, Satu Mare, 2017
- Ciarnău, Ioan, *Vânătoarea de spioni*, Editura Fidelia, Simeria, 2013
- Ciupea, Ioan, *Făgăraș. Închisoarea polițiștilor*, volumul II, Mega, Cluj-Napoca, 2007
- Cornea, Delia Roxana, *Recuperări istorice: Asociația Foștilor Deținuți Politici Români de la Paris*, Editura CNI Coresi, București, 2010
- Deletant, Dennis, *Activități britanice clandestine în România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, traducere de Adina Avramescu, Humanitas, București, 2019
- Deletant, Dennis, *Romania under Communism. Paradox and Degeneration*, Routledge, London and New York, 2019.
- Dobre, Dumitru, *Personalități ale exilului militar românesc*, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, Editura Militară, București, 2008
- Dobre Florica (coord.), *Securitatea. Structuri – cadre, obiective și metode (1967-1989)*, Editura enciclopedică, București, 2006
- Dobrescu, Florin, *Mesagerii libertății – parașutările NATO în România comunistă*, Editura Sânziana, București, 2013
- Evan, Thomas, *The very best men: four who dared. The early years of the CIA*, Simon & Schuster, New York, 1995
- Golea, Traian (ed.), *Procesul legionarilor parașutați: 1953*, Editura Mișcării Legionare, București, 2000

- Haynes, John Earl; Klehr, Harvey, *Early cold war spies: the espionage trials that shaped American politics*. Cambridge University Press, Cambridge, 2006
- Jela, Doina, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Humanitas, București, 2001
- Jijie, Gheorghe, *Vică Negulescu. Monografie*, Vicovia, Bacău, 2009
- Lazăr, Traian D., *Iuliu Maniu și serviciile secrete*, Editura Mica Valahie, București, 2006
- Milano, James V.; Brogan, Patrick, *Soldier, Spies and the Rat Line. America's Undeclared War Against the Soviets*, Brassey's, Londra, 1995
- Moșneagu, Marian, *Politica navală postbelică a României (1948-1958)*, Editura Mica Valahie, București, 2006
- Mureșan, Alin, *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, Editura Manuscris, Pitești, 2017
- Olaru, Stejărel, *Agentul nostru Victor*, Editura Polirom, Iași, 2018
- Olaru, Stejărel, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legației RPR de la Berna (februarie 1955)*, Editura Polirom, Iași, 2003
- Olaru, Stejărel; Herbstritt, Georg, *Stasi și Securitatea*, Humanitas, București, 2005
- Oprea, Marius, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948-1964)*, Polirom, Iași, 2008
- Oprea, Marius, *Rola 800. Constantin Hagea, omul care a umilit Securitatea*, Corint Books, București, 2018
- Oprea, Marius, *Șase feluri de a muri*, Polirom, Iași, 2009
- Opreș, Ioan, *Aurel Decei sau destinul disperării*, Editura Enciclopedică, București, 2004
- Pelin, Mihai, *Culisele spionajului românesc*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997.
- Pelin, Mihai, *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică*, Editura Elion, București, 2003
- Spânu, Alin, *Serviciul de informații al României în Războiul de întregire națională (1916-1920)*, ediția a II-a, Editura Militară, București, 2019
- Spânu, Alin, *Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914-1916)*, Editura Militară, București, 2016;
- Stirosu, Nicolae, *Cartea albă privind lupta anticomunistă a fiilor Gorjului*, Asociația Foștilor Deținuți Politici – Filiala Gorj, Editura Scorilo, Craiova, 1995

- Ștefănescu Paul, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers Press, București, 1994
- Tănase, Mircea, *Căpitanul parașutist Mihail Țanțu. Faptele, mărturisirea și osânda unui cavalier*, Editura Militară, București, 2015
- Tofan, Liviu, *A patra ipoteză*, Polirom, Iași, 2012
- Totok, William; Macovei, Elena-Irina, *Între mit și bagatelizare. Despre reconsiderarea critică a trecutului. Ion Gavrilă Ogoranu și rezistența anticomunistă din România*, Polirom, Iași, 2016
- Trahair, Richard, *Encyclopedia of Cold War Espionage, Spies and Secret Operations*, Enigma Books, New York, 2012
- Troncotă, Cristian, *Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente*, prefață de Dan Zamfirescu, Editura Roza Vânturilor, București, 1998
- Troncota, Cristian, *Glorie și tragedii: momente din istoria Serviciilor de Informații și Contrainformații române pe Frontul de Est: 1941 – 1944*, Nemira, București, 2003
- Troncotă, Cristian, *Mihail Moruzov și frontul secret*, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Editura Elion, București, 2004
- Troncotă, Cristian, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române: studii și documente*, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Editura INI, București, 1997
- Tudor, Vasile; Popescu, Ion-Oița, *Amintiri și însemnări despre căpitan aviator Băzu Cantacuzino*, Editura Star Tipp, Slobozia, 2008
- Țăranu, Liviu (ed.), *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității. 1978-1980*, Editura Enciclopedică, București, 2009
- Vasilescu, Constantin, *Rezistența armată. O istorie în imagini*, Editura Manuscris, Pitești, 2017
- Vălenaș, Liviu, *Mișcarea Legionară, între adevăr și mistificare*, Editura Marineasa, Timișoara, 2000
- Verca, Filon, *Parașutați în România vândută: mișcarea de rezistență. 1944-1948*, Gordian, Timișoara, 1993.
- Vlad, Radu-Dan, *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, Editura Mica Valahie, București, 2013, volumul 2

- Voicu-Arnăuțoiu, Ioana Raluca, *Luptătorii din munți. Toma Arnăuțoiu – Grupul de la Nucșoara*, Editura Vremea, București, 2009
- Zamfirescu, Dinu, *Cârțițele Securității. Agenții de influență din exilul românesc*, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului, Polirom, Iași, 2013

Articole și studii de specialitate

- Banu, Florian, „«Navetiști» prin «Cortina de Fier»: Mihail Țanțu și Silviu Crăciunaș”, în *Caietele CNSAS*, Anul X, nr. 1 (19)/2017, Editura CNSAS, București, 2018, pp. 193-212.
- Cain, Daniel, „Ioan Dragu – jurnalist, scriitor, combatant”, în Ioan Dragu, *Campania anilor 1916-1918: Drumuri de sânge, Moartea albă, Pe urmele bolșevicilor*, Humanitas, București, 2021, pp. 9-46.
- Carpen, Paul, „Emigrația – o armă eficientă în confruntarea dintre serviciile secrete”, în *Vitralii – Lumini și umbre*, an IV, nr. 14, martie-mai 2013, pp. 14-21.
- Câmpean, Viorel, „100 de ani de la nașterea ofițerului Armatei Regale Române, Sabin F. Mare, fiu al Potăului”, în *Eroii Neamului*, revistă fondată în 1996; Serie Nouă, Anul XII, Nr. 3 (44), 2020, pp. 70-73.
- Deletant, Dennis, „Researching MI6 in Romania, 1940-1949”, în *The Slavonic and East European Review* (SEER), Modern Humanities Research Association & University College London (School of Slavonic and East European Studies), vol. 89, nr. 4, octombrie 2011, pp. 662-689
- Deletant, Dennis, „Romania, 1945-89: Resistance, Protest and Dissident”, în Kevin McDermott, Matthew Stibbe, *Revolution and Resistance in Eastern Europe: Challenges to Communist Rule*, Berg, Oxford-New York, 2006, pp. 81-100.
- Djuvara, Neagu, „La Paris, într-un serviciu special de informații”, în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet, Anul 1947 – Căderea cortinei*, nr. 5, Editura Fundația Academia Civică, București, 1997, pp. 699-703;
- Florescu, Nicolae, „Regăsirea Soranei Gurian”, în Sorana Gurian, *Ochiurile rețelei. Jurnalul meu din România*, Editura Jurnalul Literar, f.l., 2002, pp. 8-17
- Gorun, Gheorghe; Gorun, Hadrian, *Un parașutat în România vândută: Mircea Popovici*, Anuarul de istorie orală, volumul VIII, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, pp. 148-172.

- Iancu, Mariana, „Povestea Constanței Magoș, românca răpită de Securitate de pe o stradă din Berlin: «am scris 7000 de pagini în care am dat informații statului român»”, în *Adevărul*, 7 septembrie 2019
- Ioniță, Nicolae, *Șefii unităților centrale și teritoriale de Securitate. 1948-1989*, în „Caietele CNSAS”, anul VII, nr. 1 (13)/2014, p. 7-160.
- Ivanovici, Dan, „Liberarea înseamnă luptă și sacrificii”, în *Buletinul militar al ofițerilor și sub-ofițerilor activi și de rezervă din exilul românesc*, Anul II, no 3, martie 1954, pp. 18
- Moșneagu, Marian, „Gloria și drama unui eminent ofițer de stat major. Generalul-locotenent Septimiu Pretorian”, în *Document. Buletinul Arhivelor Militare Române*, Anul XV, nr. 1(55)/2012, pp. 41-45
- Opriș Petre, „O scurtă biografie a spionului sovietic Piotr Goncariuk”, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1-2/2016, pp. 98-106
- Sigma, P., „Pe marginea proceselor «Bandelor de spioni din R.P.R.»”, în „Buletinul militar al ofițerilor și sub-ofițerilor activi și de rezervă din exilul românesc”, Anul II, no 3, martie 1954, pp. 15-17
- Sporiș-Spătaru, Nicolae; Aldescu-Aldea, Grigore, „Din istoria Serviciului Emigrație din cadrul Direcției de Informații Externe”, în *Vitralii – Lumini și umbre*, an IV, nr. 14, martie-mai 2013, pp. 44-49
- Tudor, Vasile, „Sosirea misiunii militare aeronautice germane în România”, în *Argesis. Studii și comunicări, seria Istorie*, Tomul XI, Muzeul Județean Argeș, 2002, pp. 379-386.
- Tudor, Adrian, „Mișcarea Legionară în exil și legăturile cu serviciile de informații străine”, în *Vitralii – Lumini și umbre*, an IV, nr. 14, martie-mai 2013, pp. 28-35;
- Vasile, Lucian, „Legendă și dilemă istorică. Biografia agentului dublu Mihail Țanțu”, în Constantin Vasilescu, Alina Urs, Lucian Vasile (coord.), *Traversând comunismul: conviețuire, conformism, compromis*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. XI, Editura Polirom, Iași, 2016.
- Vasile, Lucian, „Linia invizibilă. Biografia spionului Gheorghe Saramet (I)”, în *Studii și materiale de istorie contemporană*, serie nouă, volumul 18/2019, pp. 92-117
- Vasile, Lucian, „Linia invizibilă. Biografia spionului Gheorghe Saramet (II)”, în *Studii și materiale de istorie contemporană*, serie nouă, volumul 19/2020, pp. 89-113.

- Vasile, Lucian, „Mihail Opran: Un destin cu prea multe umbre”, în Constantin Vasilescu, Florin S. Soare (coord.), *Incursiuni biografice în comunismul românesc*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. XII, Editura Polirom, Iași, 2017.
- Vasile, Lucian, „Rețeaua de spionaj Mihail Opran – Lya Popescu – Paula Wentzel”, în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Evaluări și reevaluări privind comunismul românesc*, Polirom, Iași, 2017.
- Vasile, Lucian, „Viața de agent secret în exil. Biografia lui Mircea Pătru”, în *Arhivele Totalitarismului*, INST, nr. 3-4/2020, pp. 36-52.
- Vasile, Lucian, „Viața lui Ion Mânzatu”, în *Magazin istoric*, nr. 7/2021, pp. 56-59
- Vasilescu, Constantin, „Asasin, erou, legendă: Pavel Grimalschi (1914-1960)”, din Constantin Vasilescu, Florin S. Soare, *Incursiuni biografice în comunismul românesc*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, volumul XII, Polirom, Iași, 2017, pp. 71-114

Resurse online

- ACIA:
 - <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R005000460013-6.pdf>
 - https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/VACARESCU%2C%20JOAC HIM_0016.pdf
 - <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP90-00552R000404490009-3.pdf>
 - <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP75-00001R000200520019-9.pdf>
- Focșa, Daniel, „Comandorul Ion Profir. Exilul unui aviator uitat”, https://www.aviatori.ro/articole_details.php?id=40
- Silvestru, Octavian, „Interviu cu legionarul Mircea Dimitriu (I)”, <http://www.miscarea.net/w/?p=6976>
- Turturică, Sorin, „Evaziuni aeriene 1944-1948: recuperarea avioanelor românești ajunse în Turcia”, <https://www.culoriletrecutului.ro/categorii/aviatie/item/70-evaziuni-aeriene-1944-1948-recuperarea-avioanelor-romanesti-ajunse-in->

turcia?fbclid=IwAR2Pa3T5t4pwoAuQsfgqoGmep4vBr_tLb_sk262Q9JmCJUPsdfehy
_6WJIA

- <http://aarc.ro/en/filme/film/cerul-n-are-gratii-1962>
- http://www.allocine.fr/film/fichefilm_gen_cfilm=3146.html
- https://www.ancestry.com/interactive/3998/005197746_01857?pid=4020774&treeid=&personid=&rc=&usePUB=true&_phsrc=CWT2&_phstart=successSource
- <https://www.archives.gov/files/declassificationiscappdf2010-081-umissdoc8.pdf>
- <https://www.avis-de-deces.net/avis-de-deces/centre-val-de-loire/36-indre/36500-souge/baudat-solange-marchais-L7ACUJzsiQhxeKhdD4dxG>
- <https://avis-deces.linternaute.com/nom/famille-rada>
- <https://www.bobsanie.com/istorie>
- <https://www.britannica.com/topic/International-Refugee-Organization-historical-UN-agency>
- <http://www.bucurestivechisinoi.ro/2012/08/20074>
- http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=22559
- <https://curentul.net/2012/02/02/a-decedat-ioan-chirila-luptator-anticomunist-pentru-libertate/>
- <https://www.curentul.net/2014/02/15/amintiri-din-pribejie-roman-ajutat-de-ambasada-franceza-din-bulgaria/>
- <https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimbatalumea/doamne-in-temnitele-comuniste-ileana-samoila-eu-cel-putin-sunt-sincera-si-spun-nu-pot-sa-i-iert-nu-pot-259455>
- <https://www.dollartimes.com/inflation/inflation.php?amount=1&year=1950>
- <http://www.fenomenulpitesti.ro/andrei-decebal-cornel>
- <https://www.fericiticeiprigoniti.net/prigonitori/123-nicolae-moromete/826-biografia-lui-nicolae-moromete>
- <http://www.grupul.ro/lista-securistilor-c-f/>
- <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/interviu-cu-generalul-locotenent-aviator-ret-ioan-di-cesare>
- <https://insse.ro/cms/ro/content/c%C3%A2%C8%99tiguri-salariale-din-1938-serie-anual%C4%83-0>
- <http://www.jpl-presents.org/exhibits/show/bucharest/bucharest>

- <https://www.legacy.com/us/obituaries/chicagotribune/name/constance-bacaintan-obituary?pid=172558116>
- <https://www.legacy.com/us/obituaries/tampabaytimes/name/elizel-angelescu-obituary?n=elizel-angelescu&pid=158228061>
- <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/21507>
- <http://libersaspun.3netmedia.ro/din-bucurestiul-de-altadata-mon-jardin/>
- <http://mathcentral.uregina.ca/qq/database/qq.09.98/franklin1.html>
- [http://www.memoria.ro/carti/aparitii/o_istorie_in_date_a_exilului_%C5%9Fi_emigra%C5%A3iei_romane%C5%9Fti_\(1949-1989\)/67403/](http://www.memoria.ro/carti/aparitii/o_istorie_in_date_a_exilului_%C5%9Fi_emigra%C5%A3iei_romane%C5%9Fti_(1949-1989)/67403/)
- http://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/monarhia/amintiri_cindva_in_terzise_dot__despre_m_dot_s_dot__regele_mihai_dot_/2150/
- http://www.memoriarezistentei.ro/conducerea-securitatii-oradea/#_ftn5
- <https://www.mit.gov.tr/eng/must-biyog23.html>
- <http://www.miscarea.net/1-mija-coleg-cu-golea.htm>
- <http://www.miscarea.net/comitetul-roman-salzburg-de-vasile-mailat.htm>
- <http://miscarea.net/puiu-traian.htm>
- <http://www.miscarea.net/traian-golea-omul.htm>
- http://www.miscarea-legionara.net/doc_carte_era_libertatii1.html
- <http://www.monitorfg.ro/2020/03/17/rezidenta-anticomunista-ofiterul-de-securitate-sucaciu-ioan-l-a-urmarit-pe-luptatorul-victor-metea-din-grupul-gavriila/>
- <http://old.rri.ro/arh-art.shtml?lang=2&sec=40&art=22820>
- https://permanent.access.gpo.gov/lps103181/GPO_Army_318-530.pdf
- <https://petrutincoca.wordpress.com/2020/10/24/unchiul-remus-tzincoca-asistent-al-lui-george-enescu/>
- http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_r/r/dictionarr_3.htm
- <http://www.rador.ro/2016/03/14/din-dosarele-securitatii-grupul-fiii-patriei/>
- <http://www.rador.ro/2018/01/09/o-singura-solu%E1%B9%ADie-plecarea-pilotul-traian-udriski/>
- <https://romania.europalibera.org/a/mircea-carp-momente-de-neuitat-cu-regele-mihai/29848253.html>
- <https://www.scribd.com/doc/3206932/O-istorie-a-miscarii-legionare-Mircea-Dimitriu>

- <http://www.tiuk.reea.net/19/marius.oprea.html>
- <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/remus-tzincoca-emc>
- <https://www.universuljuridic.ro/institutul-de-stiinte-administrative-paul-negulescu-isar/>
- <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/>